

Українська байка

Харків
«Фоліо»
2023

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Григорій СКОВОРОДА

(1722—1794)

БАСНЯ ЕСОПОВА

Преображенна на новий вид малоросійськими фарбами для учеников поетики 1760-го года в Харьковѣ. Вина сея басни та, что многіи от учеников, нимало к сему не рожденны, обучалися.

Козля от стада осталось до бѣса.
Се ж и товариш бѣжит — Волк из леса,
Кинулось было сначала в утки.
Потом, ставши, так сказало драпѣкъ:
— Я знаю, что мнѣ нелзя минутъ смерти
От твоих зубов. Но будь милосердый!
Здѣлай, молю тя, ту милость едину:
На флейтузѣ мнѣ заграй на кончину,
Чтоб моя мнѣ жизнь увѣнчалась мила.
Сам, мудрый, знаешь, что в концѣ вся сила...
«Не знал я сего во мне квалитета», —
Волк себѣ мыслит... Потом минавета
Начал надувать, а плясать Козлятко,
Волка хвалами подмазуя гладко.
Вдруг юрта собак, как вихр, вокруг их стала
Музыканту з рук и флейта упала.
Просто до Волка — сей, той щипнет, вкусит
И сам капелмейстр плясать уже мусит.
Вдруг Черногривка хватъ за поясницу,
А Жук с Бѣлком за горлову цѣвницу,
Кудлай да Гривко упялися в бедра.
Вопль раздается в долинах от вѣдра.
Еще ж наспѣл Хвост, сюда ж рыло пхает, —
Не дотолпятся. А он въздыхает:

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

«На что (сам себѣ) стал ты капелмейстром,
Проклятый, з роду родившись кохмейстром?
Не лучше ль козы справлять до росолу,
Неж заводити музыканску школу?
А! а! достойно!..» А собаки, рыла
Потопивши, рвут... И так смерть постигла.

ПРИКАЗКА

Не ревнуй в том, что не данно от Бога.
Без Бога (знаешь) ни же до порога.
Аще не рожден — не суйся в науку.
Ах! Премного сих вѣчно пали в муку,
Не многих мати породила к школь.
Хочь ли быть щаслив? — будь сыт в своей долѣ.

*Сія о музыкантѣ Волкѣ казка успѣла до того, что пастырь добрый
Юасаф Миткевич больше 40 отроков и юнош свободил от училищ-
наго ига во путь природы их, ревнуя челоуѣколюбію — не тщеславію.*

Сему и аз, ревнуя, написах книжицу «Алфавит Мира».

Г. С.

Павло
БІЛЕЦЬКИЙ-НОСЕНКО

(1774 — 1856)

ЛЬВИНИЙ РОЗДІЛ

Якось Собака, Вовк да ще шкодливий Кіт —
Міщани, той з села, той з гаю чи й з рокіт,
В товариштво зі Львом-вельможей поєднались,
Єдиностайне так собі обов'язались,
Щоб рівні всіх були — чи шкода, чи й бариш;
Ніхто б собі не бгав од зября в долю більш.
Якось Олень попавсь Собаці у тенета.
І, сподіваючись і шкурки, і бенкета,
Шамнула звати всіх, і Лев ділить прибіг.
 Що всіх четвірка їх,
Лев зараз зрахував на кігтях без помилки
 Й здобичу розідрав на стільки.
Взяв кращую собі із головою часть.
— Се мні, — казав, — я Лев, за те ж і маю власть;
 І об сьому ні слова;
 Другую чверть улова
Беру собі ж за те, що я між вас
 І всіх звірей грізніший;
 До третьої всім зась!..
Чи чули? Се за те, як бачте, я міцніший,
 Хто дужчий, той і прав.
 А сей шматок четвертий
 Чи тільки б хто зайняв,
 Той буде сам пожертий.

ВОВК ДА ЯГНЯ

Із рудки прудкої Ягнятко воду пив.
Злий Вовк натщесерце побачив те з кущів

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

І баки визвірив — шукав якої придирки
Да клами цокотав, завив на його з гірки:
— Ледащо! Як ти смів мні водопій мутить?
На капость? Га? На глум!
Щоб як не дати пить!
Постій! Ось я тобі, лукавий враг незбожний.
— Змилуйся, пан вельможний! —
Ягня йому в одвіт. —
Я ниже пана пив; ізвольте розсудить:
Багно против води чи може бак носиться?
— Глянь, миршаве, й воно ще дума оправдиться,
А прошлий рік мене ти лаяло при всіх.
— Я! Прошлий рік! А як се лучитися мало,
Коли ще прошлий рік, крив біг,
Мене й на світі не бувало,
Бо я сосу ще мать.
Се свідками могтиму доказать.
— Брехня! Коли ж не ти, дак, певно, се твій брат!
— А брата я не маю.
— Ти знов почав брехать!..
Я время утрачаю,
Я чую вже давно, що вся твоя сім'я,
Собаки, вівчарі, ви всі мене б примили
Да в ложці б утопили.
Живцем із'їли!
Всіх більше ти! Ось я
Задам тобі, моему лиходію! —
Да бідного вхопив за шию,
В ліщину одімчав, там без суда й позвів
Його із'їв.

Хіба не те ж у нас? Хто міщний да багатий,
Той прав; а неборак хоч прав, да винуватий.

ПІВЕНЬ ДА ЛИСИЦЯ

Один старий моторний Півень
В обід у зній забравсь далеко від жилля,

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Сів одпочить на дуб в тіні проміж гілля.
Підкралася Лиса (лукавий звіку злидень).
І каже з ласкою, стончивши голосок:
— Здоров був, серденько, добрий день!
Спустись, родинонько, до мене на часок;
Чи чув? В нас з дробиною це згода вже із
тиждень?

Я ж се на radoшах прибiгла повістить.
Одложмо колотню да нум по-братськи жить;
Спустися, братику, я тебе поцілую.
— О, поздоров тебе, мій любий брат, гаразд, —
їй Півень одвічав. — Я дуже згоді рад,
Спасеть тебе за добру вість такую!..
Зараз... А глянь же, глянь, якая пиль курить!
Се, мабуть, ще гонці сей мир благовістить...
Ні, бачу, се хорти з ошийником на шиї.
Пожди же, я спущусь, чого тебе барить!
— Прощай! — Лиса на те. — Мні треба йти борзіє
Ще дробини оповіщать. —
Да в гай чимдуж навскоки
Пустилась утікать.
А Півень ошукав, вхопившись за боки,
Над ляком хитрої узявся реготать...
Як любо брехуну брехнею одвертать!

ЖІНКИ ДА ТАЙНА

Ніщо не муля так, як інколи у роті
У жінки молодой язик,
Коли що ввіриш на самоті
Да ще й попросиш, щоб вона тобі ні пик.
Один селянський жмуд хотів ізвідать жінку —
Чи можна тайну їй ввірять?
Для сього уночі улiгся на перинку,
Почав пручатися, чимдуж стогнать:
— Ох, леле! Лишенько!.. Терплю пекельні муки!..
Рятуй!.. А се ж бо що — дивись!
Свіжісеньке яйце я зніс!
— Яйце? — Еге, дивись! — Да й дав курине в руки.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

— Оце ж! — Гляди ж мені, нікому не кажи!

Язик на прив'язі держи!

Бо люди назовуть мене за тее квочкой! —

І жінка заклалась нікому не казать.

Мовляла, щоб взивав її бісовської дочкой,

Коли б одважилась брехать.

Но клятва зслизла геть із мракою за ночкой,

Бо так цікава річ, ще тайная, з яйцем

(Як той казав), у ней ось на душі вагніла,

І, бідная, із ней місцинки не зогріла;

Чимсвіт повіялась до кумоньки прямцем.

— Магай бі! Кумонько!

А що ти, серце, знаєш?..

Да тільки я боюсь, ти іншим перескажеш.

Оце-то вдивовиж! Таких чудес,

Повір, як світ настав, не чули ще до днесь.

Як люди вчують, мні достанеться по спині...

Гляди ж... Мій чоловік сю ніч яйце ізніс,

Да ще здоровее такеє, мов з гусині.

— Чи справді?.. — Глянь оце ж, яке чудне, дивись!

Крий світе, кумонько! Ні пикни, бережись!

— Чи справді же? Да я такого й не чувала, —

Сусідка в одповідь. — Іди ж, не бійсь!

Не на таку напала,

Я так мовчлива, мов карась! —

(А вже мордує й сю, яйце в печінках мучить).

Щоб швидше тугу збуть, із відрами знялась

К криниці за водою. Тут трапилось улучить

Куму да тітоньку, ще трьох якихсь жінок.

Ось там... кілька води, добудеш новинок!

Вона, сердешная (бо їй припало гірко),

Вагу щоб з серця знять,

Зверзла: — Сусід мій зніс сю ніч яець четвірко...

Да крий світ! Тільки що кому об тім казать,

Бо буде він мене брехухой віншувать! —

З сих жодна, встрівшись, добавила по стілько,

Все нишком на ухо, щоб те не туркотить.

Що ж? Марне турбування:

Іще було зарання,

Не мусили б сьому обачно говорити;
І хто б в селі не знав чи ізнайшовсь оповдні,
 Так поздоров
Жіночих язиків моторних кум-удов:
До вечора знесли з брехней яєць дві сотні.

Да цитьте лиш, либонь, як правду розібрать,
 У нас є на Україні
Багацько і людей, що гірш од жінки тайни
 Не тямлять, як сховать.

ІНДИК

Індик взмайнув літати (хоч зроду не літав).

 Наприндившись і шмигавши крилами,

 Аж гув, вертівся й походжав

 З пихой перед Курками

 Да так брехав:

 — Дивітесь, небожата!

 Це кулею пушусь.

Чи чувано коли про наського панбрата,

Щоб де Індик літав?.. Отеж я вознесусь

 Ген-ген за хмари;

 Рога у місяця зломлю,

 У гній зіб'ю Волосожари,

 Орла кігтистого схоплю! —

Почувши мову сю, Курчата

 І дрібні Пташенята

 Злякались: — Лихо нам, біда!

Як справді він черкне, то сподіваться

 З руйной блискавиць стонадцять!

Тоді хлівця не знайдемо й сліда,

 А вже хоч як, а, бачся,

 Він нажене грози. —

 Глазіють всі, роззявши носи,

Стаївши душі, ждуть. Індик чимдуж надувся,

 Наприндивсь, розмахнувся,

Важенько підстрибнув да й знов опукой сів.

Вмить реготня роздалася, —
Вся дробина озвалася.
Харпак оторопів,
Спустив додолу хвіст да й почухрав у хлів.

Так бідний рифмоткач, без глузду і без дара,
Грозивсь, біснюючись од словодурі жара,
З сумбурной одою залізи на Парнас,
Парить між зірними кругами
І кидать в нас
Відти громами.
Леч ось вже під кінець
Вельможі на ралець
Він напиндарив оду;
Читаєш — глум народу!
Нісенітениці на віршах ізразець.

Колись так Бонапарт скажений,
Що нівечив людей і не жалів коварств,
Розлютувавшись, із скільки знайде царств
Європи ізмарненой,
Збагнув одно зліпить.
На глум? — ще заходивсь святую Русь побить!
Нахлинув — і біда! Де глянь — різня кипить!..
Що ж вийшло? Враг шалений
І сам устрив на острові Єлени
Да й досі там лежить.

ДУБ, ОЧЕРЕТ ДА ПОРОСЯТА

Гіллястий гордий Дуб вибухався з предвіку,
В верцадлі озера бринів,
Свого чола красу велику
Од спеки і вітрів окіль все боронив;
Під ним ріс Очерет тендітний.
Побачивши, що Дуб, як батько рідний,
Його під сіль собі узяв,
На товариство вчав

ЗМІСТ

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА

Басня Есопова 3

ПАВЛО БІЛЕЦЬКИЙ-НОСЕНКО

Львиний розділ 5

Вовк да Ягня 5

Півень да Лисиця 6

Жінки да тайна 7

Індик 9

Дуб, Очерет да Поросята 10

Рада звірей для обрання собі царя 11

Білка да Кроти 14

Олень, Русак да Осел 15

Орел да Кріт 17

Заєць да Перепелиця 17

Вовки да Вівці 18

Зелена корова 19

Селянин да його діти 21

Дві кухви 22

Працьовитий Ведмідь 23

Квочка да Бджола 23

Тяжба 24

Сорока 26

Рись да Кріт 27

Гуси 28

Снігур да Крук 29

Мудрець да старшина військовий 29

Крук 31

ЄВСТАФІЙ РУДИКОВСЬКИЙ

Байка 32

Звіриний мор 33

Вибір женихів 36

ПЕТРО ГУЛАК-АРТЕМОВСЬКИЙ

Пан та Собака 38

Солопій та Хівря, або Горох при дорозі 43

Тюхтій та Чванько	47
Дурень і розумний	48
Цікавий і мовчун	48
Лікар і Здоров'я	48
Батько та син	49
Дві пташки в клітці	49
ОЛЕКСА СТОРОЖЕНКО	
Кури та Собака	50
ЛЕВКО БОРОВИКОВСЬКИЙ	
Моя байка	52
До друкаря	52
Багатий, бідний	52
Метелик	53
Мої куми	53
Голова	53
Максим	54
Клим	54
Свій дім — своя воля	54
Лисиця й Ведмідь	55
Даремна праця	55
Охотник	55
Пані	55
П'яний	56
Трухлявина	56
Перо й Каламар	56
Бушля	56
Клим п'яний	57
Рівчак і річка	57
Мішок з грішми	57
Рало	58
Суд	58
Крила у Вітряка	58
Пан та мужики	59
Панський Кінь	59
Андрій	59
Байки	60
Громада	60
Прокопова жінка	60
Дурний і розумний	61
Скупий	61
Кіндрат	61
Убогий, багатий	61
Суддя	62
Зарік	62
Козакова журба	62
П'яний	62
Хомиха	63
Псе	63

Даремна журба	63
Голодний Хома	63
Горох	64
Громада	64
Любов	64
Хомина услуга	64
Сірко	64
Лев і Миш	65
Каштан і Свиня	65
Лисиця	65
Коваadlo і Молот	65
Вівчар та Вівця	66
Іван і Петро	66
Гадюка	66
Метелик і Комар	66
Глянь на себе!	67
Не злодій	67
Осел та Свиня	67
Хомина жінка	68
Петрусь	68
Злодій	68
Дорожній Стоvп	68
Щука	69
Бджола	69
Вовк та вівчарі	69
Міст	70
Скупий	70
Сиротина	70
Косовиця	70
Лікар та Здоров'я	71
Клим	71
Грицькова жінка	71
Річка й Море	71
Пан	72
ОСИП БОДЯНСЬКИЙ	
Сухая ложка (<i>Аполог</i>)	73
Орел і Черепаха	73
МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ	
Плішка і Соловій	75
Старий і молодий Лис	75
Потік і Ріка	75
Щука і маленька Рибка	76
Діти і Жаби	76
Лебедь і Ворони	76
МИКОЛА УСТИЯНОВИЧ	
Рій і Трутень	78
ЄВГЕН ГРЕБІНКА	
Цап	80

Лебедь і Гуси	81
Ячмінь	81
Зозуля та Снігир	82
Ведмежий суд	83
Пшениця	83
Сонце да Хмари	84
Горобці да Вишня	84
Будяк да Конопличка	85
Верша та Болото	85
Маківка	85
Рожа да Хміль	86
Могиліні родини	87
Школяр Денис	88
Сонце да Вітер	89
Гай да Сокири	90
Віл	90
Грішник	91
Ворона і Ягня	92
Злий Кінь	93
Мірошник	94
Вовк і Огонь	95
Утята да Степ	96
Рибалка	97
Соловей	99
Дядько на дзвониці	100
Хлопці	100
ПЕТРО ОГІЄВСЬКИЙ-ОХОТСЬКИЙ	
Пані і дві Челядки	102
Лисиця і Мужик	104
ПОРФИРІЙ КОРЕНИЦЬКИЙ	
Панько та Верства	106
ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ	
Гоголь і Ворона	108
Щиглик	109
ПЕТРО ПИСАРЕВСЬКИЙ	
Пан	110
Щуцня	111
Панське слово — велике діло	112
ВОЛОДИМИР АЛЕКСАНДРОВ	
Звіряча рада (<i>Байка по І. А. Крилову</i>)	114
ЛЕОНІД ГЛІБОВ	
Вовк і Кіт	116
Вовк і Вівчарі	117
Лебідь, Шука і Рак	118
Лисиця і Ховрах	118
Вовк і Лисиця	120
Мірошник	121

Лисиця й Осел	122
Чиж та Голуб	123
Дві Бочки	124
Жаба й Віл	124
Мужик та Лисиця	125
Прохожі та Собаки	126
Миша й Пацюк	126
Хлопчик і Гадюка	127
Вовк та Мишеня	128
Зозуля й Півень	129
Лев та Миша	130
Лев та Вовк	131
Троєженець	132
Охрімова свита	133
Два кума	135
Камінь та Черв'як	136
Синиця	137
Вовк та Ягня	138
Шпак	140
Щука	141
Свиня	143
Вівчар	144
Лящі	145
Билина	145
Цікавий	146
Купець та Миші	147
Торбина	148
Горлиця й Горобець	149
Мишача рада	151
Пан на всю губу	152
Деревце	154
Ведмідь-пасічник	156
Осел і Хазяїн	157
Муха й Бджола	158
Вовк та Зозуля	159
Квіти	161
Хмара	162
Громада	163
Собака й Кінь	164
Бджола і Мухи	165
Гадюка і Ягня	167
Вівці та Собаки	167
Снігурі та Синичка	168
Мандрівка	169
Вередлива дівчина	173
Старець	175
Коник-стрибунець	177
Танці	178

Музики	180
Півень і Перлінка	183
Лев-дідуган	184
Хазяйка і Челядки	185
Жаби	186
Осел і Соловей	188
На току	190
Будяк і Васильки	190
Лисиця-жалібниця	192
Ластівка й Шуліка	193
Білочка	194
Шука й Кіт	195
Паляниця й Книш	196
Шелестуни	197
Фіалка і Бур'ян	198
Диковина	199
Пеня	202
Дідок і Вітряки	203
Дуб і Лозина	205
Мальований Стовп	206
Вовк і Кундель	207
Жук і Бджола	209
Перекотиполе	210
Жвавий Хлопчик	213
Цяцькований Осел	214
Цуцик	216
Солом'яний Дід	218
Зозуля й Горлиця	218
Горшки	220
Орачі і Муха	220
Лисиця й виноград	221
Тінь і Хлопчик	222
Гуси	223
Хмелина і Лопух	224
Сила	226
Троянда	227
Кіт і Баба	228
Лев на облаві	229
Кундель	230
Скоробагатько	232
Трандафіль і Свиня	234
Ведмедик	234
Вареники	236
Ясла	238
Дідок у лісі	239
Гава і Лисиця	240
Лев і Комар	241
Чабан і Комар	243

Перли і Свині	244
РОДІОН ВІТАВСЬКИЙ	
Лисиця і Бабак	245
СТЕПАН РУДАНСЬКИЙ	
Ворона і Лис	247
Старий Вовк	248
ЮРІЙ ФЕДЬКОВИЧ	
Кіт і Лис	252
Гривко і Сивко	253
Заєць	254
Кінь	255
МИКОЛА ПЕТРОВ	
Обід у Ведмеда	256
МИХАЙЛО СТАРИЦЬКИЙ	
Наймит та хазяїн	258
Мавпа та окуляри	259
Вовки та Вівці	259
Слін на гетьманстві	261
Коріння та Листки	261
Віник	263
Лев на влогах	263
Мавпа та дзеркало	264
Селянин у біді	265
Зайко на влогах	266
Вовк на псарні	267
Кіт та Соловейко	268
Собача приязнь	269
ПАВЛИН СВЕНЦІЦЬКИЙ	
Міхур	272
Два плуги	272
Два Коні	272
Дід і Камінь	272
ІВАН ВЕРХРАТСЬКИЙ	
Два приятелі	274
Ворона і Рак	275
ІВАН МАНЖУРА	
Мед та Редька	276
Реп'ях та Вогонь	276
ОЛЕНА ПЧІЛКА	
Снігир та Щиглик	277
Миша-городянка і Миша-хуторянка	278
ІВАН ФРАНКО	
Звірячий парламент (<i>Уривок політичної байки</i>)	281
Вівця й Цап	282
ТРОХИМ ЗІНЬКІВСЬКИЙ	
Рибалка та Рибка	284

Ненажерливість собача	285
ЯКІВ ЖАРКО	
Баба та Курка	286
Заєць та Дяк	286
ВІТАЛІЙ БОРОВИК	
Осел і Воля	288
МИКОЛА КУЗЬМЕНКО	
Суд	290
Голубка і Горличка	291
Пан та Собака	291
СИДІР ВОРОБКЕВИЧ	
Мовчи, язичку, будеш їсти кашку	293
БОРИС ГРІНЧЕНКО	
Осли на Парнасі (<i>За Криловим</i>)	294
Циган та Хлібороб	295
Ведмідь, Лисиця та Віл	295
Кінь та Воли	296
Вовк та Ведмідь	297
Журавель та Горобець	298
Химчині співи	298
Вовчиця та Горлиця	299
Учений Ведмідь	300
Кури та Ластівка	301
Вівця стрижена та Кудлай	302
Жайворонок та Свиня	303
Хміль та квітки	304
ВОЛОДИМИР САМІЙЛЕНКО	
Невдячний Кінь	306
Мудрий кравець	307
СИЛЬВЕСТР ЯРИЧЕВСЬКИЙ	
Нарада Круків	308
Байка як ліро-епічний жанр. <i>Олена Даниліна</i>	310
Примітки	318